

IOAN BIANU – ASPECTE INEDITE DIN PERIOADA TINEREȚII
(1856/7-1876)

Familia și data nașterii lui Ioan Bianu

Seria dascălilor ardeleni, care au descins în afara arcului carpatic până la momentul Marii Uniri din anul 1918, are în Ioan Bianu un ultim reprezentant de seamă, cu ascendență în mediul blăjean, care și-a pus amprenta asupra formației sale intelectuale. Activitatea sa, pe tărâmul școlii și culturii naționale, îl situează în pleiada măreață a dascălilor ardeleni, al căror aport la dezvoltarea învățământului și culturii românești a fost relevat de numeroși autori. Printre aceștia, Nicolae Iorga remarca faptul că școlile din Principate au fost „întemeiate cu puteri ardelenesti”¹, iar despre dascălii ardeleni nota, evocator: „când trec munții, acești oameni vin la noi ca niște cenzori aspri de moravuri, ca niște judecători incoruptibili, ca niște preoți neînfricați ai idealurilor înalte și întregi. Prietenul lor este omul de bine, cât de modest; dușmanul lor e orice trântor care se lăfăiește în binele nemeritat”². Un alt autor, Alexandru Bacalbașa, scria: „profesorii ardeleni nu erau numai învățătorii materiilor din programe, toți erau și apostoli. Oriunde era un ardelean, catedra se înălța la tribună. Iar la cursurile de istorie națională vocea dascălului dobânda sonorități de trâmbiță care dă râma zidurile cetăților”³.

Numele lui Ioan Bianu este indisolubil legat de Biblioteca Academiei Române, instituție al cărui bibliotecar, apoi director a fost timp de 56 de ani. În paralel, cariera sa profesională consemnează îndeplinirea altor funcții sau atribuții de care s-a achitat cu aceeași conștiinciozitate: profesor de liceu, apoi profesor universitar, deputat în parlament, membru al Academiei Române, principala instituție a țării, în care a deținut diverse roluri, iar în final, ca o recunoaștere și încununare a muncii și calităților sale, a fost ales președinte al acesteia, în 1929 (funcție deținută până în 1932).

Ioan Bianu s-a născut în deceniul șase al secolului XIX, în satul Făget de pe Târnave, din comitatul Cetății de Baltă (astăzi în jud. Alba). În privința datei nașterii, lucrurile sunt departe de a fi lămurite. În bibliografia de specialitate se avansează două date: 8 septembrie⁴ și 1 octombrie 1856⁵. Dacă data exactă (ziua și luna) variază – în rarele situații când este menționată – de la un autor la altul, în general este acceptat anul 1856. Este, însă, posibil ca Bianu să se fi născut în anul 1857. Este o ipoteză pe care o formulez pe baza cercetării documentelor aflate la Direcția Județeană Alba a

¹ Nicolae Iorga, *Viața românească în Ardeal*, Arad, 1926, p. 60.

² Idem, *Pagini alese*, II, București, Editura pentru Literatură, 1965, p. 72, apud Iacob Mârza, *Școală și națiune. Școlile din Blaj în epoca renașterii naționale*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987, p. 111, nota 95.

³ Nicolae Comșa, Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului 1754-1948*, cuvânt înainte de Ion Brad, [București], Editura Demiurg, 1994, p. 15.

⁴ Gabriel Ștrempel, *Ioan Bianu – un om al ordinii*, în *Magazin istoric*, serie nouă, XXVIII, 1994, nr. 1 (322), p. 21. Data este avansată de autor după o afirmație care i-ar aparține lui Bianu. De regulă, autorii care vorbesc despre viața lui Ioan Bianu nu dau o zi anume, majoritatea nici măcar luna nașterii sale, limitându-se la menționarea anului (1856).

⁵ Conform site-ului <http://stiri.rol.ro/stiri/2005/02/175261.htm>, dedicat Expoziției omagiale Ioan Bianu de la Biblioteca Academiei Române, din 15 februarie 2005.

Arhivelor Naționale⁶, dar care rămâne la stadiul de ipoteză, deoarece dovezile nu sunt irefutabile, informațiile furnizate de documente fiind lacunare.

Înainte de a discuta această problemă, consider necesar să prezint câteva date biografice referitoare la părinții și la familia sa, aspecte total ignorate în lucrările dedicate lui Ioan Bianu. De la început, se impun a fi lămurite două aspecte importante: în primul rând faptul că tatăl său, Grigore Bianu (în documente apare și sub forma Gligor Bian), a fost căsătorit de două ori și, în al doilea rând, faptul că acesta a avut doi copii cu numele de botez Ioan, câte unul cu fiecare din cele două soții. El nu apare consemnat în *Registrul nașterilor (botezaților)* din parohia Făget. Numele său l-am găsit menționat, în schimb, în *Registrul cununăților*, la 11 noiembrie 1850, când – la vârsta de 20 de ani – se căsătorește cu Anișca Folgea, o fată de doar 14 ani, din Făget⁷; „nănași” le erau Simion Sabău și Maria. După 4 ani, la 31 octombrie 1854, preotul paroh Nicolae Velțiu consemna în registrul nașterea „pruncului botezat și miruit” Ioan⁸, avându-i ca părinți pe Gligor Bian și Anișca, iar ca nași de botez pe Vasilie Szabo și Maria. Nașterea acestuia este ultima înregistrare (nenumerotată) pe anul respectiv, preotul consemnând în registrul: „până aci s-au transpus pe anu 1854”⁹.

Se pare că acest Ioan, primul copil al familiei Bianu, nu a trăit prea mult; în registrul, sub numele de botez se poate distinge, șters de trecerea anilor, semnul crucii, pus în dreptul decedaților, chiar dacă nu scrie și „mort”, așa cum proceda – de cele mai multe ori – preotul. Ceva s-a întâmplat și cu tânăra mamă, Anișca; nu am reușit să stabilesc când și de ce a murit, deoarece numele ei nu apare în registrul în care preotul parohiei consemna decesele. Neavând informații exacte, putem doar presupune că tânăra mamă, Anișca Bianu, a murit, fie la naștere, fie într-un interval scurt, de câteva luni, deoarece, în primăvara anului 1855, Gligor Bianu este menționat în documente ca „văduv”, la doar 25 de ani. Astfel, la 1 mai 1855, el se recăsătorește cu o tânără din sat, „Anica lui N[icolae] Popa, virgo 18 ani”¹⁰. Cei doi tineri au fost cununați de familia Vasilie Szabo și Mariuția (Maria), aceiași consăteni care-i botezaseră proaspătului mire, cu câteva luni în urmă, și fiul decedat, născut de prima sa soție.

Cea de-a doua soție a lui Grigore Bianu, Anica (Ana), s-a născut la 28 octombrie 1836, în satul Făget¹¹. Grigore Bianu a avut cu ea cinci copii, doi băieți și trei fete, și – lucru demn de consemnat, pentru o vreme în care mortalitatea infantilă se situa la cote ridicate – toți au trăit, ajungând să-și întemeieze propriile familii. Cei cinci copii au fost: Ioan – fiul cel mare, cel care ne interesează pe noi –, Vasile (născut la 12 decembrie 1858)¹², Istina (născută în 1860 sau 1861)¹³, Viorica (născută la 4

⁶ Direcția Județeană Alba a Arhivelor Naționale (în continuare se va cita: D.J.A.A.N.), fond *Registre de stare civilă de la instituțiile de cult. Parohia greco-catolică Făget*, registrul nr. 2580/1738-1868.

⁷ *Ibidem*, f. 84v.

⁸ *Ibidem*, f. 32v.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, f. 86v.

¹¹ *Ibidem*, f. 14v.

¹² *Ibidem*, f. 37.

¹³ Istina, cea mai mare dintre cele trei fiice, nu apare în *Registrul nașterilor*. Anul nașterii l-am apreciat pe baza consemnării din registrul de căsătorii, unde este menționată vârsta ei (21 ani) în momentul căsătoriei, la 5 februarie 1882. *Ibidem*, registrul nr. 1896/1891-1898, *Protocolul cununăților*, f. 6v.

noiembrie 1863)¹⁴ și Elena (născută la 16 august 1866)¹⁵. Așadar, întâiul născut al noii familii Bianu a fost botezat tot Ioan, la fel ca și pruncul decedat. Dar, de această dată, copilul a trăit.

Ioan Bianu, fiul lui Grigore și al Anicăi Bianu, s-ar fi născut – după propria-i mărturisire și conform afirmației a numeroși autori, care au scris despre viața sa – în anul 1856. Lipsește însă o dată de naștere consacrată și unanim acceptată. *Registrul de nașteri* al parohiei greco-catolice din satul său natal (Făget) nu o consemnează în acest an, ci doar în cel următor, 1857¹⁶. În lipsa unui certificat de naștere, registrul parohiei Făget era singura sursă care putea lămuri controversa și inexactitățile cu privire la data nașterii lui Ioan Bianu. Din păcate, informațiile oferite de acesta sunt trunchiate și nu fac decât să sporească și mai mult incertitudinea. Consemnarea nașterilor pe anul 1857 începe în partea de jos a paginii registrului (f. 34v), cu numărul 1, numerotarea continuând pe fila următoare, cu înregistrarea numărul 2. Între aceste două înregistrări este intercalată nașterea lui Ioan Bianu, sub prima înregistrare din 1857; aici apare consemnarea nașterii „pruncului” Ioan, avându-i ca părinți pe Gligor și Anica Bian, iar ca „nănași” pe Vasilie Szabo și Mariuția¹⁷. Faptul că este trecută sub rubricatura tipărită, în spațiul liber din marginea de jos a paginii, fără număr de înregistrare, demonstrează că este o înregistrare ulterioară. Din păcate, colțul din stânga-jos al paginii, unde era trecută data nașterii, a fost decupat și apar, notate în lateral, cu o cerneală mai închisă la culoare, cifrele „20/2”. Deducem că data nașterii lui Ioan Bianu ar fi 20 februarie 1857, deci cu 4 luni mai târziu decât se credea. Faptul că este o înregistrare întârziată este indubitabil și, întrucâtva explicabil, având în vedere că Grigore Bianu mai pierduse un fiu, la doar câteva luni de la naștere. Totuși, e greu de crezut că părinții au întârziat 4-5 luni înregistrarea nașterii fiului lor, dacă acceptăm varianta nașterii sale în lunile septembrie sau octombrie 1856. Înregistrările ulterioare, începând cu numărul 2, sunt de după 20 februarie, iar cea anterioară este din 1 februarie 1857, deci amplasarea înregistrării ar fi corectă¹⁸. Am luat în calcul și posibilitatea ca cifrele să fie un număr de ordine în registru, dar preotul nu a făcut o astfel de numărătoare a înregistrărilor, deci acest „20/2” nu ar avea nici o explicație logică, în afara variantei plauzibile că reprezintă ziua și luna nașterii lui Ioan Bianu. Chestiunea este aproape imposibil de lămurit, de aici incertitudinea de care vorbeam¹⁹.

¹⁴ *Ibidem*, registrul nr. 2580/1738-1868, f. 43v.

¹⁵ *Ibidem*, f. 47v.

¹⁶ *Ibidem*, f. 34v.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ În luna septembrie 1856, când – după mai mulți autori – s-ar fi născut Ioan Bianu, în registru nu este consemnată nici o naștere. Până la sfârșitul anului 1856 mai apar doar două nașteri înregistrate, ambele în luna octombrie, și de fiecare dată, preotul notase anterior: „până aci sau transpusu pe anu 1856”, ceea ce ne face să credem că înregistrările s-au făcut cu întârziere, la sfârșitul anului. În luna ianuarie 1857 nu s-a înregistrat nici o naștere. *Ibidem*.

¹⁹ Este ciudată tăcerea în jurul zilei de naștere a lui Ioan Bianu din corespondența purtată de acesta pe parcursul întregii sale vieți, cu foarte mulți oameni de cultură. Scrisorile primite de Bianu au fost publicate în cinci volume, sub titlul *Scrisori către Ioan Bianu*, la Editura Minerva, în deceniile 8-9 ale secolului XX. Din corespondență nu răzbate nici o precizare exactă cu privire la aniversarea zilei sale de naștere, nimeni nu-l felicită cu acest prilej. Toate felicitările îi sunt adresate cu ocazia sărbătoririi zilei onomastice, de Sfântul Ioan (7 ianuarie). De asemenea, în momentul pensionării sale de la catedră, sărbătorirea are loc tot cu

Nici cercetarea matricolelor școlare de la Blaj, unde Ioan Bianu a studiat în deceniile 7-8 ale secolului XIX, nu a adus elemente suplimentare. Aceste documente consemnau doar „etatea” elevilor, nu și data nașterii, deci nu ne sunt de mare ajutor. Știm doar că, în anul școlar 1868-1869, când Bianu era elev în clasa I, el avea vârsta de 12 ani, ceea ce nu ne ajută în stabilirea datei nașterii.

„Născut [...] din oameni plugari și purtători de opincă după datina străbună”²⁰, Bianu dobândește primele cunoștințe în școala din satul natal²¹, continuându-și apoi pregătirea gimnazială și liceală la Blaj, centrul cultural tradițional al românilor transilvăneni de confesiune greco-catolică. Satul Făget, „sat românesc mic, situat pe costișa culmii unui deal ce duce neîntrerupt până în poalele Carpaților”²², fiind situat în vecinătatea centrului episcopal unit de la Blaj, era de așteptat ca toți locuitorii să fie de confesiune greco-catolică²³. Familia lui Bianu, o „familie veche de țărani – una din puținele cari și-au menținut bunăstarea materială și sufletească în fața vijeliei maghiarizării”, nu a făcut excepție²⁴. Tatăl, Grigore Bianu, înțelegând mersul vremurilor, decide că fiul cel mare, Ioan, trebuia să învețe carte, pentru a-și depăși modestul statut social moștenit și a-și face un rost mai bun în viață, chiar dacă acest fapt implica sacrificii însemnate din partea familiei. Așa se face că, încă de la o vârstă fragedă, Ioan Bianu ia drumul Blajului, unde a studiat, după propria-i mărturisire, timp de 10 ani²⁵.

Ioan Bianu – elev al școlilor Blajului

Ioan Bianu și-a început studiile într-o atmosferă de neliniște și agitație, determinată de protestele antidualiste, în care s-au implicat și profesorii școlilor din localitate. Momentul rupturii de casa părintească, când copilul Ioan Bianu era trimis la

acest prilej. Vezi *Sărbătorirea profesorului Ion Bianu la Universitatea din București. Facultatea de filosofie și litere, în ziua de 7 ianuarie 1928*, București, Editura Cultura Națională, 1928. Precizări exacte cu privire la data nașterii lui Bianu nu aduce nici nepotul său, Nicolae Comșa – fiul surorii sale, Viorica – care ar fi trebuit să o cunoască. Acesta îi dedică un articol comemorativ, la scurt timp după deces, dar se limitează la afirmația vagă „născut la 1856”, la fel ca majoritatea biografiilor lui Bianu. Vezi Nicolae Comșa, *Ion Bianu*, în *Blajul*, II, 1935, nr. 3/martie, p. 117.

²⁰ Alexandru Lupeanu-Melin, *Moartea unui fiu vestit al Târnavelor*, în *Unirea poporului*, XVII, nr. 8, 24 februarie 1935.

²¹ N. Comșa, *op. cit.*, p. 117-118; Idem, *Correspondența între Ion Micu Moldovan și Ion Bianu, un capitol din colaborarea între Blaj și București*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1943, p. 16-17; Viorica Pop, *Un manuscris al lui Ioan Bianu despre Samuil Micu Clain*, în *Acta Musei Napocensis*, VII, 1970, p. 633; G. Ștrempel, *op. cit.*, p. 21. Nu am reușit să identific, în fondurile arhivistice de la D.J.A.A.N., documentele legate de funcționarea școlii din satul Făget, pentru a reconstitui situația școlară a lui Ioan Bianu, din primii ani de școală elementară. Știm însă că, la 1865, deci cam în perioada când Bianu a frecventat școala din satul natal, aici funcționa ca învățător Siaulea Iacob. Nicolae Josan, Gheorghe Fleșer, Ana Dumitran, *Oameni și fapte din trecutul județului Alba în memoria urmașilor*, Alba Iulia, 1996, p. 217.

²² N. Comșa, *Ion Bianu*, p. 117.

²³ Satul Făget apare în documentele secolului XIX sub denumirile: *Fassed, Fedzet, Olláb Bükökös, Birkenwald, Facset, Fașetu, Fâsenu, Feget*. Într-o statistică demografică de la 1857, Făgetul avea 82 de case și o populație de 467 locuitori, toți de confesiune greco-catolică. N. Josan, Gh. Fleșer, Ana Dumitran, *op. cit.*, p. 149.

²⁴ N. Comșa, *op. cit.*, p. 117; Idem, *Correspondența între Ion Micu Moldovan și Ion Bianu ...*, p. 16.

²⁵ Ioan Bianu, *Amintiri din Blaj*, în *Blajul, vatră de istorie și cultură*, ediție îngrijită de Teodor Seiceanu și Ion Buzăși, București, Editura Albatros, 1986, p. 113-114; *Unirea*, nr. 45, 5 noiembrie 1904, p. 414.

școala blăjeană, a fost descris foarte expresiv, mult mai târziu, de nepotul său, Nicolae Comșa:

„Ion, primul născut al lui Gligor și Anica este sortit de la început spre învățătură înaltă. În timp ce frații – patru la număr – fură lăsați în seama școlii din sat cu cetiri din scriptură și cunoașterea alfabetului – exercitarea căruia se făcea cu degetul arătător pe nisipul anume întins de școlari în fața casei – Ion, într-o toamnă senină, cu plecări nostalgice de rândunele, ghemuit în fânul mirositor, alătura lădiței școlărești, luă-n căruța părintească, drumul unei lumi noi, aceea a cărții și luminii, drumul Blajului”²⁶.

Aici, după „norme”²⁷ (ultimele clase primare), a urmat cursurile gimnaziale și liceale.

„Crescut în școlile Blajului cu *țipău* și cu *țeamă de la seminar*”²⁸, tânărul Bianu, „puiul de țăran cu ochii vioi și mișcări sprintene se dovedî, un element bun cărturarilor blăjeni, cari îi oferiră adesea, pe lângă lumina învățaturii, hrana și îmbrăcămintea”²⁹. În rândul profesorilor blăjeni se statornicise obiceiul ca fiecare să ia pe lângă el câțiva elevi, ca ajutoare în casă, pentru a-i ajuta să se întrețină, oferind astfel un important sprijin familiilor nevoiașe, care cu greu reușeau să le asigure copiilor lor traiul zilnic și cheltuielile legate de școlarizare și de plata gazdei. Pe toată durata studiilor la Blaj, Bianu a fost unul din cei „2-4 copii” pe care îi educa și-i îngrijea în fiecare an profesorul Ion Micu Moldovan („Moldovănuț”), pe cheltuiala sa, „în atmosfera austeră și disciplina severă a Micii Rome”³⁰, unde acesta a funcționat ca profesor la gimnaziu timp de 22 ani (1868-1890). O sursă contemporană îl descria astfel pe vestitul „Moldovănuț”: „nici un profesor nu inspiră elevilor un mai mult respect și teamă ca acest om mărunțel, serios, precis în toate orele sale de lecții, cumpănit la vorbă și vestit, prin înalta sa judecată”³¹. Tânărului Bianu i se deschid „ochii la harul culturii, sub strășnicia aceluia arhanghel al austerității transilvănene”³², care a fost

²⁶ N. Comșa, *Ion Bianu*, p. 117-118.

²⁷ *Ibidem*, p. 118. La D.J.A.A.N. se găsește fondul documentar *Școala Normală de Băieți Blaj, 1847-1956*, la care nu am avut acces, fiind în arhivare.

²⁸ Al. Lupeanu-Melin, *op. cit.* Un ajutor neprețuit pentru școlarii blăjeni a fost beneficiul de pâine, renumitul „țipău” – pâine de formă dreptunghiulară, cântărind în jur de 3-3,5 kg, ce se distribuia gratuit (din fondurile Mitropoliei unite), din 5 în 5 zile, elevilor buni la învățătură și cu purtare aleasă, dar săraci. Obiceiul a fost statornicit în anul 1772 de episcopul Grigore Maior și s-a menținut, cu mici întreruperi, până în anul 1940. La 1848-49, din cauza revoluției, împărțirea țipăilor a fost întreruptă și s-a reluat abia în 1866, la intervenția și prin eforturile lui Timotei Cipariu, directorul de atunci al gimnaziului. Apud Ștefan Manciulea, „*Țipăii? Blajului*”, în *Blajul, vatră de istorie și cultură*, p. 144.

²⁹ Informațiile culese din cărțile și documentele epocii de început, dar și amintirile foștilor elevi ai școlii blăjene vorbesc despre „credințeria” și „bedelia” vechii mănăstiri – liceul de mai târziu – unde zeci de elevi, în schimbul unor mici servicii prestate călugărilor-profesori, primeau gratuit, în fiecare an, „cortelul” și „viptul” (adăpost și hrană) și, de cele mai multe ori, și îmbrăcămintea necesară. Obiceiul credințeriei s-a păstrat și în timpul profesorilor și canonicilor celibatari de mai târziu, care adăposteau în casele lor câțiva elevi, a căror întreținere era mult mai costisitoare decât a unui singur om de serviciu. N. Comșa, T. Seiceanu, *Dascăli Blajului*, p. 20.

³⁰ G. Ștrempel, *op. cit.*, p. 21. Ioan Micu Moldovan susținea în fiecare an câte 3-5 „credințeri” (printre aceștia, între anii 1866-1876, s-a numărat și Ioan Bianu), pe care îi ajuta cu bani, inclusiv după ce plecau din casa sa. Apud N. Comșa, T. Seiceanu, *op. cit.*, p. 20.

³¹ N. Comșa, *Corespondența între Ion Micu Moldovan și Ioan Bianu ...*, p. 9.

³² Ioan Chindriș, *Memoriale (100)*, Cluj-Napoca, 1998, p. 374.

profesorul Ion Micu Moldovan, protectorul și mentorul său, cu care a păstrat legătura ulterior, timp de mai multe decenii, până la dispariția acestuia în 1915. În casa acestuia, între cărțile de care era înconjurat, Bianu nu putea rămâne insensibil la farmecul literaturii și al cărților vechi românești, care l-a marcat pe viață, schimbându-i destinul.

Ioan Bianu își amintea, mai târziu, că binefăcătorul său îi trata, pe el și pe ceilalți protejați, „cu cea mai înfocată dragoste de părinte” și afirma că un astfel de „profesor – binefăcător general – suplinea la toate, el comanda de la Sibiu cărți și recuzite de scris și le da unde erau de trebuință, după cum își împărțea tot el porțiile de mâncare cu doi, trei școlari săraci, cari creșteau în jurul lui”³³. Năpădit de amintirile tinereții, la o vârstă înaintată și pentru el (54 ani), Ioan Bianu – într-o scrisoare din 31 decembrie 1910 – îi scria fostului său dascăl de la Blaj:

„[...] de câte ori necazuri mai grele mă învăluiesc mă întorc cu gândul înduișat la vremile de demult trecute ale biete și sărăcicioasei mele copilării. Și atunci îmi apar în minte zilele și serile când împărțeau cu noi și măsuta și porția de «cost» de la Seminar și odăița mică și singură pe care o aveai [...] gândul se întoarce la măsuta cea mică, la care doi copii pe lângă d-ta se hrăneau din porția adusă de la Seminar”³⁴.

Iar în 1904, amintindu-și anii de școală, Ioan Bianu scria:

„Tinerii de astăzi nu-și pot închipui ce era Blajul acum 30-40 de ani, Blajul copilăriei mele [...]. Zece ani am trăit în Blajul așa cum era atunci și multe amintiri mi-au rămas din acea viață de sărăcie simplă și sănătoasă pe care o trăiau vreo 400 de băieți români în vârstă de 7-8 până la 20 de ani, veniți din toate părțile Ardealului [...]. Toți ne purtam haine de acasă, fiecare cu portul din satul lui, căci erau băieți de popi și de plugari; puțini de tot erau domnișori îmbrăcați domnește (nemțește)”³⁵.

Pe baza studierii matricolelor (cataloagelor) școlare³⁶, am putut urmări traseul școlar al lui Ioan Bianu, din clasa I până în clasa VIII-a (perioada anilor 1868-1876), la Gimnaziul și Liceul greco-catolic din Blaj. Analiza datelor statistice ne permite să facem câteva constatări interesante. Numărul elevilor clasei din care a făcut parte Ioan Bianu a scăzut de la un an la altul; dacă în clasa I, în anul școlar 1868/69, erau înscriși 75 de elevi, după opt ani, în clasa a VIII-a, în anul școlar 1875/76, mai erau înmatriculați doar 19 elevi, din care doar 17 și-au finalizat studiile la Blaj, susținând examenul de maturitate. Așadar, ca pondere numerică, în jur de 75% dintre elevi se „pierdeau” pe parcursul celor opt ani de școală. În clasa lui Ioan Bianu, situația statistică a elevilor înmatriculați la început de an școlar (luându-i în calcul și pe cei veniți pe parcurs) și a celor rămași la finalul fiecărui an școlar este următoarea:

³³ I. Bianu, *op. cit.*, p. 115.

³⁴ N. Comșa, *op. cit.*, p. 87.

³⁵ I. Bianu, *op. cit.*, p. 113-114; *Unirea*, nr. 45, 5 noiembrie 1904.

³⁶ D.J.A.A.N., fond *Gimnaziul Superior greco-catolic Blaj. Liceul „Sf. Vasile cel Mare” Blaj*, col. *Matricole școlare*, registrele nr. 12/1866-70 (clasele I-II), nr. 14/1870-75 (clasele III-VII) și nr. 18/1875-76 (clasa a VIII-a).

Clasa Elevi	Cl. I 1868/ 69	Cl. II 1869/ 70	Cl. III 1870/ 71	Cl. IV 1871/ 72	Cl. V 1872/ 73	Cl. VI 1873/ 74	Cl. VII 1874/ 75	Cl. VIII 1875/ 76
Înmatriculați	75	64	43	30	28	27	20	19
Rămași	65	53	34	28	23	23	18	17

Cifrele seci sunt însă înșelătoare, neconcludente, din cauza mării mobilități școlare: unii elevi plecau la alte școli, alții, numeroși și ei, veneau din alte părți la Blaj (matricolele școlare îi consemnează sub formula „veniți de airea”); câțiva rămâneau repetenți, dar locul lor în clasă era luat de repetenții din clasa mai mare; în fiecare an se înregistrau câteva abandonuri școlare (între două și zece, mai numeroase în clasele mai mici), consemnate în cataloage de „profesorii de clase” (diriginte) prin adnotarea „a desertatu”; mai rar, apăreau și cazuri de deces în rândul elevilor. Însumate, toate aceste variabile făceau ca procentul elevilor care reușeau să încheie ciclul de învățământ de opt ani să fie mult mai mic de 25%. Aici trebuie specificat că ne referim la cei rămași la Gimnaziul din Blaj, deoarece – foarte probabil – o parte a celor care au plecat, și-au finalizat studiile în altă parte.

Pe parcursul celor opt ani de școală (gimnaziu și liceu), Ioan Bianu a avut, în total, 124 de colegi³⁷, – o cifră care denotă instabilitatea populației școlare – dintre care au ajuns să-și susțină examenul final, la școala blăjeană, doar 17 elevi. Interesantă este și constatarea că, din 75 de elevi care porniseră la drum în clasa I, au absolvit clasa a VIII-a și au susținut examenul de maturitate la Blaj doar opt elevi: Augustin Frățilă, Basiliu Bianu, Basiliu Harsianu (Hărșianu), Georgiu Ivanu (Jovian – cum a apărut mai târziu, în corespondența lui Bianu), Georgiu Secașiu, Ioane Bianu, Laurianu (Laurențiu) Luca și Michaele (Mihăilă) Mărgineanu³⁸.

În perioada 1868-1876, în care Bianu a urmat cursurile Gimnaziului blăjean, directorii ai acestei instituții școlare au fost Timotei Cipariu (între 1854-1875) și Ioan Antonelli (1875-1879). Ca profesori, i-a avut – cu variațiuni de la un an la altul, în funcție de disciplinele din programa fiecărei clase – pe următorii dascăli: Ioan Gherman (1841-1909), Ioan Rațiu (1841-?), Ioan Micu Moldovan (1833-1915), Teodor Petrișor (1845-1878), Silvestru Nistor (1848-1923), Alexandru Uilăcan (1846-1927), Ioan Mărculeț (1844-1895), Nicolae Solomon (1838-1921), Nicolae Popescu (1843-1909), George Bucșa (1849-1881), Basiliu Rațiu (1837-1902), Aron Boeriu (1834-1901), Simeon Micu (1841-?), George Vlăsa (1842-?), Ciriac B. Groze (1847-1899),

³⁷ Am întâmpinat destule dificultăți în realizarea statisticii din cauza graferii diferite a numelor unor elevi de la un an la altul. Câteva exemple: Teodor Basiliu Harsianu din Casiva (comitatul Turda) apare cu acest nume în clasa a II-a, după ce în clasa I fusese înregistrat cu numele Basiliu Harsianu, iar în clasa a III-a ca Teodoru Harsianu; George Socaciu din Beșineu (comitatul Alba Inferioară), apare cu această grafie a numelui în clasa I, pentru ca apoi să apară sub forma Georgiu Secașiu. Mai sunt și alte exemple: Michaele Mărgineanu – Mihăilă Mărgineanu sau Ioane Branzan – Ioane Brandian.

³⁸ *Ibidem*, col. *Matricole școlare*, registrul nr. 12/1866-1870 (*Informațiune despre Scolarii dein prima clase a Gimnaziului gr.-catolicu dein Blasiu pre anulu scolasticu 1868/69*) și col. *Registre diverse (1850-1949)*, dosarul nr. 225/1875-76 (*Protocolul examenului de maturitate*).

Beniamin Pop (1846-1897), Iosif Vasilca (1848-1874), Basiliu Crișan (1841-1878), Gedeon Blăjan (1830-1886), Ioan Laslo (1841-1901)³⁹.

Și în secolul XIX, la fel ca și astăzi, exista regula repartizării fiecărei clase în grija unui profesor, care îndeplinea rolul de diriginte, denumit atunci „profesoriu de clasă”. Din studiul matricolelor școlare, constatăm lipsa continuității, deoarece – cu o singură excepție – în fiecare an acesta era schimbat. Astfel, Ioan Bianu a avut șapte diriginți în cei opt ani petrecuți la Gimnaziul din Blaj: Basiliu Crișan, în clasa I, Beniamin Pop, în clasa a II-a, Ioan Gherman, în clasele a III-a și a VIII-a, Basiliu Rațiu, în clasa a IV-a (semestrul I), George Vlasa, în clasa a IV-a (semestrul II), Ciriac Groze, în clasa a V-a, Nicolae Popescu, în clasele a VI-a și a VII-a.

În cataloage sunt consemnate, semestrial, calificativele obținute de elevi la fiecare disciplină de studiu, iar în ultima rubrică, intitulată *Reflesiumi*, „profesoriu de clasă” consemna numărul orelor „neglijate” (absențele de la orele de curs), numărul orelor „excusate” (motivate), numărul orelor „neexcusate” (nemotivate), „clasa generală” în care se încadra fiecare elev, pe baza calificativelor primite, și „locul” ocupat în ierarhia clasei. Niciodată Bianu nu a fost primul în clasă, dar, de regulă, era printre fruntașii clasei. Cu mici excepții, el a avut, în cei opt ani, clasificarea generală „eminentă” (în 13 din cele 16 semestre; în celelalte trei semestre a obținut doar „prima”) și cel mai des a ocupat locul al treilea în ierarhia clasei. Evoluția acestor indici o putem urmări în tabelul următor:

Clasă, An școlar	Semestru	Calificativ („clasa generală”)	Loc în ierarhia clasei	Absențe	
				„excusate”	„neexcusate”
Cls. I: 1868/69	I	eminentă	7	4	-
	II	eminentă	8	-	-
Cls. II: 1869/70	I	prima	14	2	2
	II	eminentă	9	9	-
Cls. III: 1870/71	I	eminentă	8	80	9
	II	eminentă	8	80	9
Cls. IV: 1871/72	I	eminentia	6	-	-
	II	prima	7	-	-
Cls. V: 1872/73	I	prima	6	15	-
	II	eminentia	3	-	-
Cls. VI: 1873/74	I	eminentia	3	-	-
	II	eminentă	3	27	-
Cls. VII: 1874/75	I	eminentă	3	6	-
	II	eminentă	3	-	-
Cls. VIII: 1875/76	I	eminentia	3	6	-
	II	eminentă	3	8	-

³⁹ Numele profesorilor sunt redade pe baza datelor consemnate la sfârșitul fiecărei matricole școlare, iar anii între care aceștia au trăit după N. Comșa, T. Seiceanu, *op. cit.*, sub voce.

Analizând datele statistice din tabelul de mai sus, constatăm că elevul Ioan Bianu a avut o evoluție mai puțin impresionantă până în semestrul al doilea al clasei a V-a, în anul școlar 1872/73, când s-a produs o schimbare pozitivă, ce poate fi cuantificată în calificativele obținute la materiile de studiu și în locul ocupat în ierarhia clasei. Deși în anii precedenți și în primul semestru din clasa a V-a, Bianu s-a menținut în plutonul elevilor fruntași la învățătură, locul ocupat în ierarhia clasei la fiecare sfârșit de semestru a oscilat între al șaselea și al nouălea (cu o cădere singulară și puțin surprinzătoare în primul semestru al clasei a II-a, doar locul 14). Având în vedere numărul foarte mare de elevi din clasă, mai ales în primii ani, rezultatele sale sunt totuși mulțumitoare, pentru un fiu de țăran („econom” – cum este consemnată în matricolele școlare anuale „condițiunea” părinților).

Schimbarea pozitivă de care aminteam este vizibilă din semestrul al II-lea al clasei a V-a, când tânărul de 16 ani⁴⁰ pare a începe să se maturizeze. El a dat dovadă, de atunci, de o mai mare ambiție, seriozitate și constanță. Timp de șapte semestre școlare, până la absolvirea clasei a VIII-a, Bianu s-a menținut pe locul al treilea în ierarhia clasei, cu clasificarea generală „eminente” sau „eminentia”, care era calificativul maxim în sistemul de notare aplicat atunci la Blaj.

În ceea ce privește numărul absențelor acumulate de elevul Ioan Bianu, acestea se încadrează în limitele normalității vieții școlare a timpului său. În opt ani de școală, a contabilizat doar 257 absențe, dintre care doar 20 nemotivate, iar restul de 237 motivate; ar rezulta o medie de 32,12 absențe pe an școlar, iar nemotivate de 2,5 pe an școlar. Dacă, în general, numărul absențelor semestriale sau anuale este ne semnificativ, există și o excepție: clasa a III-a, când Bianu a acumulat 178 de absențe (69% din totalul celor 257 absențe). Situația este simetrică: câte 89 de absențe în fiecare semestru, dintre care câte nouă pe semestru nemotivate. Aceste cifre sunt importante și au o anumită relevanță. Foarte probabil, în acel an școlar, 1870/71, s-a întâmplat ceva cu tânărul de 14 ani. Fără un motiv serios, el, care, de regulă, nu prea absentă – doar în semestrul al doilea al clasei a VI-a va mai aduna un număr mai consistent de absențe (27), dar toate „escusate” – n-ar fi lipsit atât de mult de la orele de curs. Anumite probleme familiale sau, mai degrabă o boală săcâitoare, persistentă, ar explica numărul foarte mare de absențe din clasa a III-a. Această opinie este întărită de faptul că majoritatea absențelor au fost „escusate” de „profesorul de clasă” de atunci, Nicolae Popescu, ori motivările nu se făceau fără un motiv bine întemeiat, fiind binecunoscută strictețea dascălilor blăjeni.

Începuturile anilor școlari au rămas vii în amintirea lui Ioan Bianu. Astfel, în anul 1904 el scria:

„Văd și acum mulțimea și varietatea românilor și a frumoaselor lor porturi, cari veneau la Blaj în căruțe și călări la sfârșitul lui august, aducându-și copiii la școală, din toate văile cele apropiate și cele mai depărtate ale Ardealului. O

⁴⁰ Se poate constata o inconsecvență a profesorilor „de clase” (diriginți) care consemnau „etatea” elevilor în matricolele școlare. Astfel, vârsta lui Bianu, consemnată pe parcursul celor opt ani de școală, este oscilantă: în clasa I – 12 ani, II – 13 ani, III – 14 ani, IV – 16 ani, V – 17 ani, VI – 17 ani, VII – 18 ani, VIII – 19 ani. Urmând firul logic al acestei înșiruii de vârste, putem conchide că, în clasa a IV-a, Bianu avea, de fapt, 15 ani, nu 16, cât apare acolo, iar în clasa a V-a, 16 ani, nu 17 ani.

săptămână micul orașel de la împreunarea Târnavelor era atunci într-o năncetată sărbătoare⁴¹.

În fiecare an, avea loc un eveniment mult așteptat de toți școlarii: târgul de carte. După ce treceau, însoțiți de părinți, pe la cancelaria școlii pentru a se înscrie în noul an școlar, tinerii învățaței alergau la gazdele lor, unde fiecare avea „lădița lui, în care își ținea împreună mâncarea, rufele, hainele și cărțile”:

„Din această ladă – notează în continuare I. Bianu – scoteam cărțile clasei din care am ieșit și plecam cu ele la subțioară în piață, unde găseam alți zăci și chiar sute de școlari din toate clasele gimnaziale de la I-VIII. Acolo fiecare căuta să vândă cărțile de cari nu mai avea trebuință [...]. Fiecare își striga ce avea de dat sau ce căuta: «Româna de clasa I», «Legendarul de clasa V», Liviu, Ovidiu, Naturale, Maghiară etc. [...]. Astfel în câteva ceasuri de asemenea petrecere și cu foarte puțini creștari pe deasupra, școlarii își procurau cărțile trebuitoare pentru viitorul an școlar⁴².

După terminarea studiilor gimnaziale, Bianu și colegii săi și-au amintit – în corespondența lor – cu nostalgie, de zilele și serile frumoase petrecute împreună, la Blaj. Alexiu Viciu⁴³, fost coleg de gimnaziu, îi amintea lui Bianu, într-o scrisoare trimisă din Roma (unde era la studii), în 2/14 ianuarie 1877, „limbăgiul [...] cel de oarecând cu care petreceam câte una seară în glume⁴⁴”.

La terminarea clasei a VIII-a, în vara anului 1876, Ioan Bianu a susținut examenul de maturitate, împreună cu ceilalți 16 colegi ai săi⁴⁵, în perioada 2/14-9/21 iunie 1876, la disciplinele limba română, latină, greacă și matematică⁴⁶, toți cei 17 candidați reușind să promoveze. Dintre cele patru examene susținute în scris, nu s-au

⁴¹ I. Bianu, *op. cit.*, p. 113-114; *Unirea*, nr. 45, 5 noiembrie 1904.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Alexiu Viciu (1855-1950) a studiat la Blaj în anii 1867/68 și 1873/74, apoi a urmat cursurile colegiului *De Propaganda Fide* din Roma. A ajuns profesor la Gimnaziul din Blaj și a fost preocupat de domeniul lexicografiei (a scris glosare dialectale) și de folclor.

⁴⁴ *Scrisori către Ioan Bianu*, vol. V, ediție de Marieta Croicu și Petre Croicu, București, Editura Minerva, 1980, p. 461.

⁴⁵ D.J.A.A.N., fond *Gimnaziul Superior greco-catolic Blaj. Licenț „Sf. Vasile cel Mare” Blaj*, col. *Registre diverse (1850-1949)*, dosarul nr. 225/1875-76 – *Protocolul examenului de maturitate*, f. 1: „Protocolul, luat cu ocaziunea examenului scripturistici de maturitate la gimnaziul superioru gr[eco]-cat[olic] dein Blasiu în anulu scolastecu 1875/6. Veneri în 2 Iunie 1876 s-a începutu în presentia Prea Onoratei Direcțiuni gimnasiale și a profesorilor Ioane M. Moldovan, Ioane Mărculețiu, Ioane Germanu, Nicolau Popescu, Teodoru Petrisioru și actuarial cu următorii maturisanți: Augustinu Frățilă, Andreiu Vlasinu, Avramu Davidu, Basiliu L. Bianu, Dionisiu Florianu, Dionisiu Popu, Georgiu Ivanu, Georgiu Secașiu, Iacobu Maioru, Ioanu Bianu, Ioanu Gișioiu, Laurianu Luca, Michaila Mărgineanu, Nicolau Bolboca, Nicolau Ciaclanu, Nicolau Mărculețiu, Teodoru Harsianu”.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 2-4. La limba română, subiectele au fost întocmite de Teodor Petrișor; dintre cele 4 subiecte propuse, a fost ales subiectul al III-lea: *Influența singurătății și a societății asupra omului* (examen susținut în 2-3 iunie 1876). La limba latină, subiectele au fost întocmite de Ioan Micu Moldovan; în prima zi (luni, 5 iunie) au primit să redacteze în versiune latină un fragment din *Istoria beseariceii românilor* de Petru Maior, iar a doua zi subiectul I – *Cornelius Taciti Historiarum*. Al treilea examen, la limba greacă, l-au susținut în 7 iunie, primind ca subiect o versiune din *Herodot*, subiect propus de Ioan Gherman, profesor de latină și „de clase”. La ultimul examen (din 9 iunie 1876), la matematică, din cele 7 subiecte elaborate de profesorul Ioan Mărculeț, au fost alese subiectele I, III, VII. Toate examenele s-au susținut în scris. *Ibidem*.

păstrat decât lucrările de la matematică. Dacă la celelalte trei examene este foarte posibil ca Bianu să fi excelat – având în vedere viitoarea sa pregătire filologică –, la matematică el a primit doar calificativul „suficiente”. Pentru rezultatele obținute la rezolvarea celor trei subiecte, probabil că n-ar fi trebuit să treacă acest examen⁴⁷, dar protecția profesorului Ioan Micu Moldovan pare să fi fost hotărâtoare în verdictul pus pe lucrare de profesorul corector Ioan Mărculeț. După susținerea probelor la examenul de maturitate, în vara 1876, lui Bianu i s-a eliberat un „testimonis maturitatis”, scris în latinește, de care s-a folosit, începând chiar din toamna aceluși an, pentru a-și continua studiile la Universitatea din București.

În Blajul acelor timpuri, istoria avea o rezonanță aparte. Amintirea marilor evenimente din trecutul apropiat era o sursă de primenire permanentă a sentimentului național, îndeosebi cu prilejul aniversării zilei de 3/15 mai. Serbarea din 1876 a fost și ultima, deoarece manifestarea sentimentului național a deranjat autoritățile maghiare, iar ministrul de interne a interzis, pe viitor, desfășurarea ei⁴⁸. La aniversarea revoluției pașoptiste din ziua de 3/15 mai a acestui an a participat și tânărul Bianu; informațiile pe care le deținem nu ne oferă, însă, prea multe amănunte despre implicarea lui în evenimente. Avem doar relatarea târzie a nepotului său, Nicolae Comșa, care afirmă că „Ioan Bianu împreună cu alți patru colegi – implicați în manifestația naționalistă a serbării zilei de 3/15 Maiu – luară drumul «Vămii Cucului» spre «Țară» [...]”⁴⁹. De acum, viața sa a intrat într-o nouă etapă. Bianu a pășit pe urmele învățaților ardeleni ce-și căutau „dincolo”, la frații lor, un rost și o soartă mai bune, fugind de încorsetarea unui regim opresiv, care nu le permitea românilor să-și afirme identitatea națională.

DAN DUMITRAȘ

⁴⁷ D.J.A.A.N., fond *Gimnaziul Superior greco-catolic Blaj. Liceul „Sf. Vasile cel Mare” Blaj*, col. *Acte inventariate (1871-1900)*, dosar nr. 4/1875-6. Dosarul, intitulat *Lucrări (teze) maturitate*, conține, de fapt, doar lucrările de examen la matematică (notația originală: *Operatu scripturisticiu pentru examenulu de maturitate 1875/6*). Lucrarea lui Ioan Bianu (filele 55-58), are la sfârșit adnotările profesorului I. Mărculețiu: „Rezultate: Nr. I. falsu. Nr. III. greșita dto [prescurtare pentru la fel]. Nr. VII. Lipsesce. În genere numai *suficiente*”. Urmează semnătura, după care profesorul simte nevoia să dea câteva lămuriri și adaugă o explicație: „N.B.: Respectivulu este unul dintre celi mai „forți” în matematică. Și-a pierdut înse tempulu cu meditatea asupra temeii III, de unde a și prestatu numai atât”. Și semnează din nou. Așadar, din cele trei subiecte, unul a rămas netratat („lipsesce”), iar la două, Bianu a dat rezolvări greșite. Cu astfel de rezultate la calcule, în mod normal un absolvent n-ar fi putut promova examenul. Dar, cercetând și celelalte lucrări, am constatat că au mai fost și alții în situația lui, deci a contat și mărinimia profesorului Mărculeț, nu doar „protecția” lui Ioan Micu Moldovan, cel care l-a găzduit pe Bianu pe perioada studiilor la Blaj.

⁴⁸ Nicolae Albu, *Spiritul patriotic în școlile Blajului*, în *Blajul, vatră de istorie și cultură*, p. 172.

⁴⁹ N. Comșa, *Ion Bianu*, p. 118.

IOAN BIANU – NOVELTY ASPECTS IN HIS YOUTH (1856/57-1876)

Summary

Ioan Bianu is one of the many Transylvanian scholars who pursued their activity in Bucharest during the late 19th century and early 20th century. Ioan Bianu will always be remembered due to his major scholarly work, *Bibliografia românească veche* (Old Romanian Bibliography), as well as his active involvement in the projects initiated by the Romanian Academy and the Academy's Library.

One cannot dissociate Ioan Bianu's name from the destiny of the Romanian Academy's Library. He worked here as a librarian and, later on, as the director of the institution, for 56 years. Besides, he taught as a high school teacher and then as a university professor, was elected a MP and a member of the Romanian Academy. In due recognition of his scholarly activity, as well as professional and personal qualities, Ioan Bianu was elected president of the Romanian Academy between 1929 and 1932 and vice-president of the same institution until his death in 1935.

Ioan Bianu was born near Blaj in the village Făget (near the river Târnava) in the county Cetatea de Baltă (today, Alba country). There is little certain information about either Bianu's exact birth date or his 20 years spent in Transylvania. The present article brings an important contribution to clarifying some unknown circumstances surrounding his birth and his activity as a high school student in the well-known confessional schools of Blaj at the end of the 19th century.

Ioan Bianu spent 10 year in Blaj, in the house of Ioan Micu Moldovan who was his teacher and became his protector throughout his life. In 1876 Bianu graduated from high school and, after passing his graduation examination, become a student of the Faculty of Letters in Bucharest. Bianu was to spend the rest of his life in Bucharest, bringing his contribution to the unification of Romania's cultural life.

The documents which substantiate the claims made in the present article are taken from the National Archives of Alba Country. We identified the following documentary sources: *Colecția de registre de stare civilă de la instituțiile de cult. Parohia greco-catolică Făget* and *Gimnaziul Superior greco-catolic Blaj. Liceul „Sf. Vasile cel Mare” Blaj*, neither of which have been investigated before in connection with Ioan Bianu. We have not been granted access yet to another documentary source from the same institution: *Școala Normală de Băieți, Blaj, 1847-1956*, which was being archived at the time when we were writing the present article. The documents we looked into allowed us to bring to light new information about Ioan Bianu's family (parents, brother) and his early life in Transylvania.